

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=76534>

pdf genereret den : 28/5-2008

politiske og diplomatiske milieu i Stockholm, som en ung, skarpsynet aristokrat så det. Til belysning af danske forhold bringer den ikke egentlig nyt, men dog en del vurderinger af personligheder, som han traf under besøg i København 1883 og 1887, f. eks. Estrup, Peter Vedel og en del af kongefamiliens medlemmer. Faderen havde som officer deltaget i det svenske hjælpekorps til Danmark i 1848 og været indkvarteret på fynske herregårde; her var der knyttet kontakter, der kom sønnen til gode. – Interessante er hans refleksioner over skandinavismen under opholdene i Danmark. Han var kritisk over for den svensk-norske politik i 1864 og fandt, at den forudgående skandinavisme ikke havde været den »galningspolitik den gavs ut«. En sammenslutning af de skandinaviske lande kunne blive nødvendig for at undgå en »germanisering«. De eksisterende modsætninger ville om 50 år være forsvundet – »och, om så vore, har jag kanhända icke heller så orätt i at peka på skandinavismen . . . såsom framtidsstanke och framtidsdröm, det tillkommer starka händer att överflytta på verklighetens mark«.

VAGN SKOVGAARD-PETERSEN

MARTIN FRITZ: Gustaf Emil Broms och Norrbottens järnmalm. En studie i finansieringsproblematiken under exploateringen 1891–1903. Meddelanden från ekonomisk-historiska institutionen vid Göteborgs universitet 5. Göteborg 1965. 63 s. 7 sv. kr.

MARTIN FRITZ: Järnmalmproduktion och järnmalmemarknad 1883–1913. De svenska exportföretagens produktionsutveckling, avsättningsinriktning och skeppningsförhållanden. Meddelanden från ekonomisk-historiska institutionen vid Göteborgs universitet 11. Göteborg 1967. 74 s. 10 sv. kr.

MARTIN FRITZ: Svensk järnmalmsexport 1883–1913. Meddelanden från ekonomisk-historiska institutionen vid Göteborgs universitet 12. Göteborg 1967. xvi + 172 s. 30 sv. kr.

Den svenske jernmalms betydning for den europæiske, især for den tyske jernindustri i moderne tid er velkendt. Den svenske økonomiske historiker Martin Fritz har i ovenstående tre publikationer behandlet denne vigtige industris økonomiske udvikling indtil første verdenskrig.

I den første af de tre bøger redegøres for de finansieringsforhold, hvorunder den industrielle udnyttelse af Sveriges to største malmfelter blev sat i gang i årene 1891–1903. Efter et strandet engelsk forsøg i 1880'erne dannedes i 1891 det svenske Aktiebolaget Gellivare Malmfält (AGM) for at udnytte Gellivares rige malmforekomster. G. E. Broms, der var en af aktieselskabets stiftere og efterhånden indehaver af aktiemajoriteten, blev en central figur i selskabets udvikling. I 1893 erhvervede AGM tillige aktiemajoriteten i Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag (LKAB), som med etableringen af Kiruna-Narvik forbindelsen stod over for en ekspansion, der stillede store kapitalkrav. De to selskabers egenkapitaler var beskedne, og man byggede på uholdbart store indlånte kapitaler i form af virksomhedslån og især obligationslån. Dette bragte selskabet i afhængighed af svenske banker, især Stockholms Enskilda Bank. I 1902 var situationen så kritisk, at Broms måtte sælge, og i 1903 overdroges aktiemajoriteten i de to Norrbotten

gruber til Sveriges tredje store mineselskab Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund (TGO).

Forfatteren har i sin første bog præsenteret hovedaktørerne i de følgende binds fremstilling af branchens historie. Han har haft et enestående godt materiale til rådighed. Jernmalmsproduktionen blev taget op af få, store og kapitalstærke virksomheder, hvis arkiver han har benyttet, og dette har muliggjort fremlæggelsen af et stort statistisk materiale vedrørende de enkelte grubers og virksomheders produktion og afsætning, og på konsumentensiden over områders og enkelte konsumenters import af den svenske malm. Dette materiale fremlægges i den førstnævnte publikation. Materialet viser, i overensstemmelse med den officielle svenske produktionsstatistik, hvis kvalitet altså hermed fastslås, produktionens og eksportens opkomst og vældige ekspansion fra 1890'erne til 1913. Det fremgår, at eksporten efterhånden får en helt overvældende betydning, at Grängesberg, Gellivara og Kirunagruberne dækker den helt overvejende del af eksporten (fra begyndelsen af 1890'erne over 80% heraf), og at Tyskland (især de store Thomasværker i Ruhr) efterhånden aftog 70-85% af totaleksporten. Den kraftige stigning i afskibningen fra svenske havne, som malmeksporten fremkaldte, gav stødet til en voldsom vækst i den svenske handelsflåde, som i tiden efter 1908 transporterede omkring halvdelen af malmeksporten. Der fremlægges tabeller, der belyser denne udvikling.

Værket om den svenske jernmalmeksport giver en analyse af branchen i en europæisk sammenhæng, beskriver opdelingen i Bessemermarkeder og Thomasmalmmarkeder og behandler Sveriges betydning for den internationale jernmalmshandel – Sverige leverede efter århundredskiftet nær 50% af Thomasmarkederne forbrug. Den internationale jernmalmsproduktion og -handel var domineret af storkapitalistiske foretagender både i produktions-, handels- og skibsfartsleddet. Den svenske produktion var som nævnt væsentligst koncentreret om tre store virksomheder. Afsætningen af malm skete fortrinsvis gennem to store udenlandske agenthuse. Konsumenterne var oftest som i Ruhr store jernindustriforetagender (i Ruhr aftog 8 jernværker halvdelen af den svenske eksport hertil). Konsumenternes interesser i at sikre sig tilstrækkelige forsyninger med malm – der var en vis træghed i forsyningsmulighederne i forhold til behovet – til lavest mulige priser medførte bestræbelser fra de meget store virksomheder på vertikal integration d. v. s. opkøb af malmgruber. I Sverige var malmgruberne indtil 1890'erne for 80% vedkommende på udenlandske (engelske) hænder, herefter overtoges de største gruber gradvis af svensk kapital, men konsumenternes forsøg på vertikal integration medførte efter århundredskiftet udenlandske opkøb af mindre gruber. Den udenlandske eksportmalm udgjorde i 1913 13% af totaleksporten. De største producenter og handelsagenthusene tenderede på lignende måde mod at integrere jernbaner og rederier p. g. a. transportfaktorens store betydning for omkostningsniveauet. Forfatteren redegør for skibsfartsforholdene i et specielt kapitel. Også på dette område var der en udtalt koncentration om få, med henblik på malmtransport specialiserede, rederier. På grund af disse forhold og p. g. a. afhængighed af specielle produktionsformer (Bessemer eller Thomas proces), geografisk placering m. v. var den internationale jernmalmshandel præget af en betydelig træghed og fastlåst i visse baner, men konkurrencen mellem giganterne var i alle tre led klart udtalt.

Flere forsøg på sammenslutninger brast, en undtagelse herfra er dog Grängsbergbolagets betydningsfulde erhvervelse af de store Laplandsgruber i 1903.

Forfatteren kan på grundlag af sit fortrinlige materiale belyse drifts- og finansieringsforhold m. v. i detaljer. Branchens fob indtægter var stærkt stigende mellem 1892 og 1913, mens omkostningerne kun steg ubetydeligt i forhold her til – bl. a. transportudgifterne faldt – og en stærkt stigende lønsomhed for branchen som helhed kan konstateres. Forholdene var forskellige fra grube til grube, med svingende omkostninger alt efter produktivitetsforholdene. Afkastningen af egenkapitalen var bedre end i nogen anden på denne tid undersøgt branche. I sin behandling af finansieringsforholdene beskæftiger forfatteren sig især med den udenlandske kapitals indflydelse. Det volder især for obligationslånenes vedkommende vanskeligheder præcist at fastslå den udenlandske kapitals størrelse, men forfatteren kan dog vise, at den udenlandske kapital i svensk grubeindustri var stærkt stigende op til 1914, hvor den udgjorde næsten 40 mill. kr. I årene 1902–07 var op mod $\frac{1}{3}$ af tilgangen af kapital udenlandsk, mens andelen derefter svandt til o. 20 %. Den udenlandske kapital i svensk malmproduktion var således i modsætning til i andre svenske industrier af betydeligt omfang.

Det ganske imponerende materiale, som forfatteren har haft adgang til, har han anvendt til en, som det synes, skudsikker analyse af denne erhvervsgrens forhold og udvikling.

BIRGIT NÜCHEL THOMSEN

J. A. S. GRENVILLE: Lord Salisbury and Foreign Policy. The Close of the Nineteenth Century. London, The Athlone Press, 1964. x + 451 s. 50 sh.

Kronologisk spænder Grenvilles bog over Salisburys sidste ministerium 1895–1902, tematisk behandler den overgangen fra, hvad der traditionelt opfattes som »the policy of splendid isolation« til hvad Grenville kalder »the policy of partial-commitment«, som han opfatter som en på mange måder uheldig mellemfase i engelsk udenrigspolitik, der først i 1940 med Churchills magtovertagelse afløstes af »the policy of full commitment«, som efter 2. verdenskrigs afslutning fandt udtryk i en institutionalisering af Englands forpligtelser over for og forbindelser med kontinentet, manifesteret i deltagelsen i Vestunionen og NATO og forsøgene på at blive optaget i EEC.

I sit forord erklærer forf. sig som elev af Charles Webster og af dennes efterfølger som professor ved London School of Economics and Political Science, W. N. Medlicott, og dette elevforhold har da også på afgørende måde sat sit præg på fremstillingen. Som Webster skildrede Castlereaghs politik ved at søge dens motiver såvel i udenrigsministerens idéverden og hele milieu som i den objektive yderverden og redegjorde for hans muligheder ved at undersøge den engelske udenrigstjenestes organisationsapparat og – omend i mindre grad – ved at afveje Englands økonomiske og militære styrke i forhold til den europæiske koncerts øvrige deltagere, således søger Grenville at belyse Salisburys udenrigspolitik ved at analysere hans person, ved at bedømme hans forhold til og styrke over for de øvrige personer, der havde indflydelse på den udenrigspolitiske beslutningsproces: kolonimisteren Joseph Chamberlain, Arthur Balfour, hans nevø,